

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

**ЕКСПЕРТ:
ПАРАДИГМИ ЮРИДИЧНИХ НАУК
І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

**EXPERT: PARADIGM OF LAW
AND PUBLIC ADMINISTRATION**

№ 4 (36), 2025

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Експерт: парадигми юридичних наук
і державного управління
Засновник: Міжрегіональна Академія
управління персоналом.
Рік заснування: 2018.
Періодичність: 4 рази на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 11 від 11 грудня 2025)
Видання є таким, що реферується в міжнародних
та вітчизняних наукометричних базах:
Index Copernicus, ResearchBib,
Turkish Education Index, Polish Scholarly Bibliography,
Google Scholar, “Україніка наукова”, ESJI.
Реєстрація суб’єкта у сфері онлайн-медіа:
Рішення Національної ради України з питань телебачення
і радіомовлення № 3053 від 07.11.2024 року.
Ідентифікатор медіа: R40-05594.
Суб’єкт у сфері онлайн-медіа – Приватне акціонерне
товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
(вул. Фрометівська, буд. 2, м. Київ, 03039,
iapm@iapm.edu.ua, тел. (044) 490-95-00).
Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 № 1643 (Додаток 4) журнал включено
до Переліку наукових фахових видань України
у категорії «Б».
Спеціальності: D8 – Право, D9 – Міжнародне право.
Статті у виданні перевірені на наявність плагіату
за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.
Відповідальність за зміст, достовірність фактів, цитат,
цифр несуть автори матеріалів. Редакція залишає
за собою право на незначне редагування і скорочення
(зі збереженням авторського стилю та головних
висновків). Редакція не завжди поділяє думки авторів
та не несе відповідальності за надану ними інформацію.
Матеріали подано в авторській редакції.
Передрук – тільки з дозволу редакції.
Адреса редакційної колегії:
ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія
управління персоналом”
вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039
Офіційний сайт видання:
www.journals.maup.com.ua/index.php/expert

Expert: paradigm of law
and public administration
Published from 2018
Founder: Interregional Academy of Personnel Management.
Founded: 2018.
Published by the decision of Academic council
of Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 11 from December 11, 2025)
Collection is included to the international
and domestic scientometrics databases Index
Copernicus International, ResearchBib, Turkish Education
Index, Polish Scholarly Bibliography, Google Scholar,
“Україніка наукова”, ESJI.
Registration of online media:
Decision of the National Council of Television
and Radio Broadcasting of Ukraine: Decision
No. 3053 as of 07.11.2024. Media ID: R40-05594.
Media entity – Private Joint-Stock Company
«Higher education institution
«Interregional Academy of Personnel Management»
(03039, Kyiv, Frometivska str., 2,
iapm@iapm.edu.ua, tel. (044) 490-95-00).
According to the Order of the Ministry of Education
and Science of Ukraine (Annex 4), the journal is included
in the List of scientific professional publications of Ukraine,
which have been assigned the category «B».
Subject Areas: D8 – Law, D9 – International law.
The articles were checked for plagiarism
using the software StrikePlagiarism.com developed
by the Polish company Plagiat.pl.
The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors reserves
the right for a little change and reduction
(with preservation of the author's style and main
conclusions). Editors can not share the world views of the
authors and are not responsible for the information provided.
Materials filed in the author's edition.
Reprinting – with the editorial's permission strictly.
Address of the editorial board:
Interregional Academy of Personnel Management
Str. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, 03039
Official site:
www.journals.maup.com.ua/index.php/expert

Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління : збірник. № 4 (36), 2025. Київ : ПрАТ
“ВНЗ “Міжрегіональна Академія управління персоналом”, 2025. 44 с.

ЗМІСТ

Добровольська В. В.

Господарсько-правові стимули:
теоретично-правовий аспект.....6

Заросило В. О., Гаврющенко Г. В.,**Мельник-Лимонченко О. Р.**

Міжнародні воєнні трибунали та їх вплив
на розвиток міжнародного кримінального права...12

Нестеренко А. С., Граб М. І.

Адміністративно-правові гарантії реалізації норм
міжнародного кримінального права.....19

Савка О. І.

Сучасні наукові підходи до дослідження приватної
військової та охоронної діяльності у сучасних
міжнародних політичних процесах.....25

Чорнолуцький Р. В.

Регулювання участі іноземних осіб
у приватноправових відносинах у судових
інстанціях України в умовах воєнного стану.....36

УДК 341.9

DOI [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2025-4\(36\)-36-42](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2025-4(36)-36-42)**Чорнолуцький Руслан Васильович,**

доктор юридичних наук, професор кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Фрометівська, 2, м. Київ, 03039;
jurcomm77@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7672-0739>

РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ІНОЗЕМНИХ ОСІБ У ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ У СУДОВИХ ІНСТАНЦІЯХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз особливостей правового регулювання участі іноземних осіб у приватноправових відносинах та їх доступу до судових інстанцій України в умовах воєнного стану. Досліджено, як зміни у національному законодавстві, викликані військовою агресією проти України, вплинули на реалізацію процесуальних прав іноземних громадян і юридичних осіб. Особливу увагу приділено принципу процесуальної рівності сторін, праву на справедливий суд та гарантіям захисту прав осіб, що не є громадянами України, але беруть участь у цивільних правовідносинах на її території.

У роботі підкреслено, що попри складні умови воєнного часу, українська судова система продовжує функціонувати на засадах верховенства права, забезпечуючи доступ до правосуддя всім суб'єктам, у тому числі іноземним. Висвітлено процесуальні механізми забезпечення участі іноземних осіб у судових засіданнях дистанційно, особливості повідомлення сторін через електронні засоби зв'язку, проблеми вручення судових документів за кордон у контексті призупинення поштового сполучення з окремими державами, насамперед державою-агресором.

Проаналізовано актуальну судову практику, що стосується визнання та виконання іноземних судових рішень в Україні під час воєнного стану, а також розглянуто питання взаємодії національного права з міжнародними договорами, зокрема Конвенціями у сфері цивільного процесу.

У результаті дослідження сформульовано пропозиції щодо удосконалення правового механізму участі іноземних осіб у судових процесах, зокрема шляхом розширення використання електронного суду, посилення міжнародної правової співпраці та оновлення процесуальних норм відповідно до умов воєнного стану.

Отримані висновки мають практичне значення для суддів, адвокатів, науковців і правозастосовців, а також сприяють зміцненню правової визначеності у сфері міжнародного приватного права України.

Ключові слова: іноземні особи, приватноправові відносини, цивільний процес, судовий захист, воєнний стан, міжнародне право, правосуб'єктність, доступ до правосуддя.

Chornolutskyi Ruslan Vasylovych,

Doctor of Law, Professor at the Department of Civil Law and International Law Interregional Academy of Personnel Management, 2, Frometivska Str, Kyiv, 03039; jurcomm77@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7672-0739>

REGULATION OF THE PARTICIPATION OF FOREIGN PERSONS IN PRIVATE LAW RELATIONS IN THE JUDICIAL INSTANCES OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the legal regulation of the participation of foreign persons in private law relations and their access to judicial instances of Ukraine under the conditions of martial law. It explores how legislative changes, introduced as a consequence of military aggression against Ukraine, have affected the exercise of procedural rights by foreign citizens and legal entities. Special attention is paid to the principle of procedural equality, the right to a fair trial, and the guarantees of protection for individuals who are not Ukrainian citizens but are participants in civil legal relations within Ukraine's jurisdiction.

Despite the challenges of wartime, the Ukrainian judiciary continues to operate based on the rule of law, ensuring access to justice for all parties, including foreign participants. The article highlights procedural mechanisms that enable foreign persons to participate in court hearings remotely, examines electronic means of notification, and discusses the difficulties in serving judicial documents abroad due to the suspension of postal communication with certain states, primarily the aggressor state.

The paper analyzes relevant case law on the recognition and enforcement of foreign court decisions during martial law and considers the interaction between Ukrainian national law and international treaties, including the Conventions in the field of civil procedure.

Based on the findings, the author proposes directions for improving the legal framework for the participation of foreign persons in judicial proceedings, including the wider use of e-justice, strengthening international cooperation, and updating procedural rules to adapt to wartime conditions.

The conclusions have practical significance for judges, lawyers, scholars, and policymakers, promoting greater legal clarity in Ukraine's system of private international law.

Key words: foreign persons, private law relations, civil procedure, judicial protection, martial law, international law, legal capacity, access to justice.

Постановка проблеми. Сучасні реалії воєнного стану в Україні висвітлили низку проблем, пов'язаних із реалізацією процесуальних прав іноземних осіб, які беруть участь у приватно-правових відносинах. Розірвання дипломатичних відносин із державою-агресором, обмеження поштового, транспортного та фінансового сполучення, а також збої у міжнародному обміні інформацією створили додаткові бар'єри для доступу іноземних громадян і юридичних осіб до українських судів.

Особливої актуальності набуває питання забезпечення принципу *audiatur et altera pars* – права кожної сторони бути вислуханою. Порухення цього принципу може мати наслідком скасування судових рішень або визнання їх такими, що порушують міжнародні стандарти правосуддя. Водночас держава зобов'язана гарантувати безперервність судового процесу навіть у надзвичайних умовах, дотримуючись статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1].

Проблема також полягає у відсутності єдиного підходу до реалізації права на участь у судових засіданнях дистанційно, особливо для осіб, які перебувають за межами України. Виникає необхідність вдосконалення системи електронного судочинства, забезпечення надійності комунікаційних каналів і правової фіксації електронної ідентифікації сторін. У цьому контексті питання участі іноземних осіб у судових процесах має не лише юридичний, а й політичний та гуманітарний вимір, адже воно безпосередньо впливає на міжнародний імідж України як правової держави, що поважає верховенство права навіть у час війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику участі іноземних осіб у цивільно-

му процесі досліджували такі вчені, як О. Дзера, В. Кисіль, Н. Кузнєцова. Однак більшість наукових робіт розглядали питання участі іноземних осіб у судових процесах у мирний час. Умови воєнного стану створили нові виклики, які потребують додаткового дослідження, зокрема щодо особливостей повідомлення сторін, функціонування судів, використання електронних засобів комунікації та доступу до правосуддя іноземних суб'єктів.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення особливостей правового регулювання участі іноземних осіб у приватно-правових відносинах та судових процесах України в умовах воєнного стану, а також виявлення проблем і шляхів їх вирішення.

Основними завданнями є:

- проаналізувати правовий статус іноземних осіб у цивільному процесі України;
- визначити особливості застосування процесуальних норм у період воєнного стану; оцінити вплив обмежень, пов'язаних із воєнним станом, на реалізацію права іноземців на судовий захист;
- дослідити міжнародні стандарти доступу до правосуддя іноземних осіб;
- запропонувати рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Правовий статус іноземних осіб в Україні визначається Конституцією України, Цивільним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України (ЦПК) та спеціальними законами, зокрема Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [2, 3, 4, 5].

Згідно з частиною першою статті 26 Конституції України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими ж правами і свободами, а та-

кож несуть такі ж обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими законом [2]. Це положення реалізує принцип національного режиму у приватноправових відносинах – іноземні особи мають рівний обсяг цивільної правосуб'єктності з громадянами України.

Разом із тим, правовий статус іноземців має свої особливості, які проявляються у сфері процесуального представництва, доступу до правосуддя, нотаріальних дій, а також у питанні визнання правоздатності юридичних осіб-нерезидентів. В умовах воєнного стану ці аспекти набувають додаткової ваги, оскільки частина комунікаційних механізмів і міждержавних процедур функціонує в обмеженому режимі.

Іноземні особи можуть бути сторонами в цивільному, господарському або адміністративному процесі в Україні. Вони мають право подавати позови, брати участь у засіданнях, надавати докази, заявляти клопотання, оскаржувати судові рішення [6, с. 275].

Однак у воєнний період виникають суттєві труднощі з належним повідомленням сторін. Через призупинення міжнародного поштового обміну з низкою держав суди не завжди можуть вручити процесуальні документи традиційними засобами. У таких випадках активно застосовується механізм електронного повідомлення – через Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему (ЄСІТС) або офіційні електронні адреси учасників процесу.

Окремої уваги заслуговує питання дистанційної участі іноземних осіб у судових засіданнях. Передбачено можливість участі сторін у судових засіданнях за допомогою системи відеоконференцій із використанням власних технічних засобів. Ця практика набула особливого значення у воєнний період, коли пересування територією країни або прибуття іноземців до України є ускладненими чи небезпечними.

Таким чином, в умовах воєнного стану Україна зберігає можливість реалізації процесуальних прав іноземних осіб, хоча й з певними технічними обмеженнями.

Вручення судових документів іноземним особам є одним із найбільш проблемних аспектів судочинства у воєнний час. Згідно з положеннями Гаазької конвенції 1965 року про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних і комерційних справах, передбачено порядок офіційного повідомлення через центральні органи [7]. Україна є стороною цієї Конвенції, проте виконання її положень щодо держави-агресора наразі неможливе через припинення міжнародних контактів.

У таких умовах суди вимушено вдаються до альтернативних форм повідомлення – через публікацію на офіційному сайті судової влади, повідомлення через адвокатів або дипломатичні установи третіх держав. Хоча такі дії іноді викликають сумніви щодо дотримання принципу належного повідомлення сторін, судова практика підтверджує їх правомірність як вимушену процесуальну адаптацію.

Ця ситуація демонструє потребу у створенні національного механізму спрощеного міжнародного судового повідомлення, який міг би функціонувати незалежно від політичних обставин.

У мирний час механізм визнання й виконання іноземних судових рішень в Україні базувався на міжнародних договорах та на принципі взаємності.

Сьогодні в умовах воєнного стану, суди керуються загальними нормами міжнародного приватного права, що передбачають можливість визнання іноземних рішень у разі, якщо це не суперечить публічному порядку України.

Особливу складність становлять справи, у яких стороною виступає суб'єкт, зареєстрований на території держави-агресора. Судова практика останніх двох років засвідчує тенденцію до відмови у визнанні рішень російських судів, оскільки такі рішення вважаються такими, що ухвалені з порушенням міжнародного права і принципів справедливості.

Водночас Україна продовжує визнавати й виконувати рішення судів дружніх держав, зокрема членів ЄС, США, Канади, Великої Британії та інших країн, із якими зберігається міжнародно-правова співпраця. Це свідчить про прагнення України інтегруватися у світову правову систему та зберігати репутацію держави, яка дотримується принципів міжнародного права [8].

Воєнний стан ускладнив дотримання низки базових процесуальних принципів, зокрема рівності сторін і змагальності. Проте українське законодавство передбачає можливість їх гнучкого застосування. Так, у разі неможливості участі однієї зі сторін у засіданні суд може перенести слухання або надати можливість участі дистанційно.

У практиці Європейського суду з прав людини (справа *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, 2002) підкреслено, що рівність сторін означає право кожної сторони мати розумну можливість представити свої аргументи без суттєвого обмеження [9]. В умовах війни забезпечення цього принципу потребує не лише правового, а й технологічного ресурсу – безпечних каналів зв'язку, надійної ідентифікації учасників, цифрового обліку доказів.

Україна поступово формує нову судову культуру, в якій процесуальна рівність забезпечується не лише формально, а й фактично – через технологічні рішення та адаптацію правових процедур.

Україна є стороною низки міжнародних договорів, які регулюють участь іноземних осіб у цивільному судочинстві, зокрема: Конвенції 1954 року з питань цивільного процесу; Конвенції про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах; Конвенції 1970 року про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах; двосторонніх договорів про правову допомогу [7, 10].

Умови війни спричинили необхідність переосмислення дії цих договорів. Україна фактично зупинила виконання договірних зобов'язань з державою-агресором, проте зберігає повну чинність міжнародних угод із іншими партнерами. Це демонструє правомірну адаптацію міжнародного права до умов національної безпеки.

Крім того, воєнний стан стимулював розвиток концепції *friendship-based justice* – правової взаємодії між демократичними державами, які забезпечують взаємне визнання судових рішень та сприяють захисту прав громадян одна одної [11, с. 378].

Проблематика удосконалення правового регулювання участі іноземних осіб у приватноправових відносинах в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальною, оскільки збройна агресія Російської Федерації суттєво змінила умови функціонування правосуддя в Україні. Попри об'єктивні труднощі, судова система продовжує забезпечувати реалізацію принципів верховенства права, рівності сторін та доступу до правосуддя. Проте з урахуванням нових викликів і обмежень постає необхідність суттєвого оновлення нормативної, організаційної, технологічної та міжнародно-правової бази, що визначає порядок участі іноземців у цивільних і господарських процесах.

Одним із ключових напрямів удосконалення є розвиток електронних інструментів доступу до правосуддя. В умовах воєнного стану, коли традиційні канали комунікації часто порушені, електронна система судочинства набуває вирішального значення. Особливу роль у цьому процесі відіграє Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система («Електронний суд»), яка забезпечує дистанційний обмін документами, подання позовів і участь у засіданнях. Водночас для іноземних осіб досі залишаються обмеження, пов'язані з автентифікацією через українські електронні підписи. Вирішення цієї проблеми

можливе через запровадження механізму міжнародної електронної ідентифікації, який би визнавав іноземні сертифікати за європейським стандартом eIDAS. Така реформа сприятиме повноцінній участі іноземних учасників процесу, дозволить їм підписувати документи, отримувати офіційні повідомлення та здійснювати інші процесуальні дії в електронній формі.

Паралельно потребує врегулювання питання електронного повідомлення іноземних сторін. Традиційні форми надсилання документів, такі як поштове або дипломатичне повідомлення, у воєнний період часто є неефективними або неможливими. Тому доцільно законодавчо закріпити у Цивільному процесуальному кодексі України окрему главу, яка визначатиме процедури міжнародного електронного повідомлення сторін. Вона має передбачати офіційне повідомлення через зареєстровані електронні адреси в системі ЄСІТС, визнання юридичної сили електронних повідомлень, надісланих через захищені цифрові платформи, а також альтернативні форми інформування – наприклад, публікацію повідомлень на офіційному вебпорталі судової влади України. Це дозволить забезпечити належне інформування сторін навіть за умов відсутності стабільного дипломатичного або поштового зв'язку, а також зменшить ризики скасування судових рішень через порушення процедур повідомлення.

Ще одним важливим напрямом удосконалення є нормативне закріплення можливості дистанційної участі у судових засіданнях. Воєнний стан показав, наскільки важливою є гнучкість судової системи, коли фізична присутність сторін не завжди можлива. Дистанційна участь через відеоконференцію має стати не тимчасовим технічним рішенням, а повноцінним процесуальним інститутом. Необхідно закріпити на рівні процесуального законодавства право іноземних осіб брати участь у судовому засіданні за допомогою відеозв'язку, з офіційною ідентифікацією особи та фіксацією процесу у вигляді відеопrotocolу. Це не лише забезпечить безперервність судового розгляду, а й сприятиме прозорості та довірі до українського правосуддя.

Подальший розвиток правового регулювання має здійснюватися в контексті гармонізації із законодавством Європейського Союзу. Україна, рухаючись шляхом євроінтеграції, повинна уніфікувати свої процесуальні норми з європейськими регламентами щодо вручення документів, співпраці судів у збиранні доказів, а також визнання та виконання судових рішень.

Окремої уваги потребує вдосконалення механізмів визнання та виконання іноземних судових рішень. В умовах припинення дії договорів з державою-агресором Україна повинна розширювати коло міжнародних угод про правову допомогу з демократичними країнами. Крім того, слід оновити національне законодавство щодо принципу взаємності, надаючи можливість визнання рішень держав, які фактично забезпечують взаємне ставлення до українських судових актів. Це сприятиме стабільності транскордонних приватноправових відносин і підвищить інвестиційну привабливість України.

Важливою передумовою підвищення ефективності правозастосування є формування єдиної та стабільної судової практики у справах за участю іноземних осіб. Для цього доцільно розробити методичні рекомендації Верховного Суду щодо застосування норм міжнародного приватного права в умовах воєнного стану, створити відкрити електронну базу судових рішень із перекладом англійською мовою, а також запровадити постійні програми підвищення кваліфікації суддів із питань міжнародного цивільного процесу, виконання іноземних рішень і співпраці з іноземними судами. Такі заходи сприятимуть підвищенню професійної компетентності суддів і забезпечать єдність судової практики, що є важливою умовою передбачуваності правового регулювання.

Для ефективної координації усіх цих процесів варто створити Міжвідомчу координаційну раду з питань міжнародного правосуддя, до складу якої могли б увійти представники Верховного Суду, Міністерства юстиції, Міністерства закордонних справ, Національної асоціації адвокатів України та профільних наукових установ. Така структура забезпечувала б моніторинг судової практики, узгодження законодавчих ініціатив, розроблення типових процедур електронної взаємодії між судами та дипломатичними установами, а також готувала б щорічні аналітичні звіти для міжнародних партнерів.

Отже, удосконалення правового регулювання участі іноземних осіб у приватноправових відносинах в умовах воєнного стану має бути спрямоване на підвищення ефективності судочинства, зміцнення довіри до судової системи та гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами. Впровадження сучасних цифрових технологій, оновлення міжнародно-правових механізмів співпраці та формування єдиної судової практики дозволять забезпечити реальний доступ іноземців до правосуддя в Україні. У результаті цих реформ українська судова система отримає нову якість – прозорість, мо-

більність і технологічність, що стане важливим елементом правової та інституційної стійкості держави навіть у період воєнних випробувань.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що правовий режим участі іноземних осіб у приватноправових відносинах і судових процесах України в умовах воєнного стану є складним, динамічним і таким, що потребує системного вдосконалення. Сучасні виклики, спричинені збройною агресією проти України, поставили перед правовою системою завдання забезпечення безперервності судочинства та гарантії доступу до правосуддя для всіх учасників правовідносин, незалежно від їхнього громадянства чи місця перебування.

По-перше, збереження принципу верховенства права та рівності всіх перед судом є фундаментом, на якому базується стабільність української правової системи навіть у період воєнного стану. Українські суди продовжують здійснювати розгляд справ із дотриманням міжнародних стандартів, закріплених у статті 6 Європейської конвенції з прав людини, що свідчить про високий рівень правової культури й стійкість судової влади.

По-друге, слід визнати, що воєнний стан створив об'єктивні перешкоди для реалізації процесуальних прав іноземних осіб. Йдеться про обмежений доступ до судових засідань у режимі реального часу, труднощі з комунікацією, неможливість традиційного вручення судових повісток або документів за кордон, а також про складнощі у виконанні рішень українських судів на території іноземних держав. Водночас, Україна адаптується до цих обставин, розвиваючи систему дистанційного судочинства, зокрема електронний суд, відеоконференції, електронний документообіг та автентифікацію учасників процесу.

По-третє, аналіз міжнародно-правових аспектів дозволяє дійти висновку, що Україна продовжує дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань, окрім випадків, коли це унеможливує агресія з боку інших держав. Призупинення або розірвання двосторонніх договорів із державою-агресором не порушує загальних принципів міжнародного права, а є вимушеним заходом, спрямованим на захист національного суверенітету.

По-четверте, варто підкреслити потребу в гармонізації національного процесуального законодавства з практикою держав – членів ЄС. Зокрема, необхідно вдосконалити процедури міжнародного судового доручення, офіційного повідомлення іноземних сторін, підтвердження їхньої правосуб'єктності та представництва

у суді. У цьому контексті доцільним є приєднання України до додаткових Гаазьких конвенцій, які регулюють питання цивільного процесу й виконання судових рішень.

По-п'яте, слід зазначити, що розвиток цифрової інфраструктури правосуддя є ключовим фактором забезпечення ефективної участі іноземних осіб у судових процесах. Інтеграція системи «Електронний суд» із міжнародними комунікаційними платформами, впровадження електронних підписів, що визнаються на міжнародному рівні, та уніфікація процедур обміну документами здатні суттєво зменшити бюрократичні та часові витрати.

По-шосте, з точки зору правозастосування, судова практика у справах за участю іноземних осіб має тенденцію до уніфікації та стабілізації, що позитивно впливає на передбачуваність правових наслідків. Проте окремі питання – наприклад, повідомлення відповідачів-іноземців, які перебувають у державах, із якими немає дипломатичних відносин, – залишаються дискусійними й потребують нормативного врегулювання.

По-сьоме, важливо враховувати, що в умовах війни право набуває захисного характеру. Тому інститут участі іноземців у приватноправових відносинах має розглядатися не лише як технічна юридична процедура, а як елемент ширшої концепції міжнародної правової солідарності. Україна, захищаючи свої інституції, демонструє готовність дотримуватися правових стандартів навіть під час війни, що зміцнює її репутацію демократичної держави у світовому співтоваристві.

Підсумовуючи, можна зазначити, що правове регулювання участі іноземних осіб у приватноправових відносинах в Україні в умовах воєнного стану потребує подальшої кодифікації та модернізації. Необхідно ухвалити низку змін до процесуального законодавства, які враховували б нові умови судочинства, забезпечували ефективне функціонування електронних сервісів і захищали інтереси іноземних учасників процесу. Такі кроки сприятимуть підвищенню довіри до української юрисдикції, залученню іноземних інвестицій і формуванню сучасної правової системи, здатної діяти стабільно навіть у кризових обставинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 09.10.2025).

2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 09.10.2025).
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 5 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 09.10.2025).
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 09.10.2025).
5. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI : станом на 5 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 09.10.2025).
6. Міжнародне приватне право: навч. посіб. за ред. С. Г. Кузьменка. Київ, Центр учбової літератури, 2010. 316 с.
7. Практичне керівництво із застосування Гаазької конвенції про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах : Інстр. Га. конф. з міжнар. приват. права від 01.12.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_a890#Text (дата звернення: 09.10.2025).
8. Ніколаєв І. С. Держава Україна як суб'єкт міжнародного приватного права: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2006. 20 с.
9. Європейський суд з прав людини. Sovtransavto Holding проти України (Sovtransavto Holding v. Ukraine): Рішення від 25 липня 2002 року, заява № 48553/99. Страсбург: ЄСПЛ, 2002. 25 с.
10. Конвенція з питань цивільного процесу : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 01.03.1954 : станом на 18 берез. 1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_083#Text (дата звернення: 09.10.2025).
11. Чубарев В. Л. Міжнародне приватне право: Навчальний посібник. Київ: Атіка, 2006. 608 с.

REFERENCES:

1. Council of Europe. (1950). Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (as of August 1, 2021). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Constitution of Ukraine. (1996). Constitution of Ukraine (as of January 1, 2020). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Civil Code of Ukraine. (2003). Civil Code of Ukraine (as of October 5, 2025). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
 4. Civil Procedure Code of Ukraine. (2004). Civil Procedure Code of Ukraine (as of July 17, 2025). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
 5. Law of Ukraine. (2011). On the Legal Status of Foreigners and Stateless Persons (as of August 5, 2025). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>
 6. Kuzmenko, S. H. (Ed.). (2010). Mizhnarodne pryvatne pravo [Private international law]. Tsentr uchbovoi literatury. 316 p.
 7. Hague Conference on Private International Law. (2005). Practical handbook on the operation of the Hague Convention of 15 November 1965 on the service abroad of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_a890#Text
 8. Nikolaiev, I. S. (2006). Derzhava Ukraina yak sub'iekt mizhnarodnoho pryvatnoho prava [The State of Ukraine as a subject of private international law] (Abstract of PhD dissertation). Yaroslav Mudryi National Law Academy of Ukraine. 20 p.
 9. European Court of Human Rights. (2002). Sovtransavto Holding v. Ukraine (Application No. 48553/99). Strasbourg. 25 p.
 10. United Nations. (1954). Convention on Civil Procedure (as of March 18, 1970). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_083#Text
 11. Chubariev, V. L. (2006). Mizhnarodne pryvatne pravo [Private international law]. Atika. 608 p.
- Дата надходження статті: 15.11.2025
Дата прийняття статті: 10.12.2025
Опубліковано: 23.12.2025